

Mi lesz veled, Európa?

A muszlim közösségek európai társadalmi integrációjának problémái és kudarca

„Még a politikáról kellene egyet s mást mondanom, de az igazán fölösleges és unalmas időfecsérlés lenne. Arról volna szó, ahogyan a muzulmánok elárasztják, s majd birtokukba veszik, magyarán elpusztítják Európát; ahogyan Európa mindezt kezeli, az öngyilkos liberalizmusról és az ostoba demokráciáról...” „Mindig ez a vége: a civilizáció eléri azt a túltegyészített állapotot, amikor többé már nemcsak hogy képtelen rá, de már nem is akarja megvédeni magát; amikor, látszólag értelmetlen módon, a saját ellenségeit imádja. Ráadásul mindez nem mondható el nyilvánosan. Miért nem?” (Kertész Imre: A végső kocsma')

(Bevezetés) 2010-ben „Az Európai Unió migráció- és integrációpolitikájának kihívásai–út a közös bevándorlás politika megteremtése felé” címmel tudományos publikációm jelent meg itthon magyar és angol nyelven, valamint az Egyesült Államokban 2011-ben angol nyelven. A tanulmányban törekedtem felhívni a figyelmet arra a kihívásra, amelyet az európai migráns és többgenerációs muszlim közösségek jelenléte okoz, hangsúlyozva annak kívánalmát, hogy a világ egyre erősödő migrációs hullámainak kitéve, Európa válaszokat kellene, hogy megfogalmazzon. Az eltelt öt év európai uniós tétlensége mára már olyan helyzet elé állította a kontinenst, amely már nem a kihívásra megfogalmazott válaszokat igényli, hanem a bekövetkezett probléma azonnali kezelését és megoldását követeli. Napjainkban az látszik, hogy Európában migránsinvázió van, és az európai politika akut késésben van az eseményekhez képest. Jelen tanulmány célja az Európai Unió migrációs problémáinak történelmi, társadalmi, kulturális, vallási és gazdasági szempontból való ismételt feltárása, a kialakult problémák és törésvonalak bemutatása, egyfajta hangosabb vészharangkötés.

(A bevándorlás történelmi gyökerei és az integráció évtizedes problémái?) A második világháború után vendégmunkások tízezrei indították meg azt a nagy migrációs hullámot Nyugat-Európába, amely napjainkra is kihat. 1947-ben indult meg az első hullám, amikor a brit gyarmattartó birodalommal együttműködő, hazájukban a felszabadulás után „rossz szemmel nézett” indiaiak és pakisztániak telepedtek le Angliában (British passport-holders). Az 1960-as években a kétoldalú egyezmények eredményeképp, főleg a Maghreb országokból és Törökországból érkeztek a vendégmunkások, akik a 60-as évek végétől már letelepedni kívántak. Nagyszámú politikai-gazdasági menekült érkezett a harmadik világból, a szegénység, a természeti katasztrófák, a háborúk elől, és már ekkor megjelentek a bevándorlás-ellenesség felhangjai és a kormány szintű letelepedési korlátozások. A sikeresen letelepedetteket az 1970-es évek végétől az 1980-as évek közepéig családgyejesítési törekvéseik jellemezték.

Az 1990-es évektől a legális bevándorlás családgyejesítési szándékkal lehetséges, azonban ez az illegális migráció megindulásának időszaka is (Rostoványi 2007). Az 1960-as évek gazdasági fellendülése nyomán érkezett elsők, a modern kori bevándorlók – először mint vendégmunkások – befogadását olyan gazdasági tényezők motiválták, mint a nehézipar szükséglete az olcsó, képzetlen munkaerőre. Az országok közötti időszakos

megállapodások 6-10-12 hónapos tartózkodásra szóltak, amit az ipar racionalitása változtatott meg. A 3 hónapos betanítást követően gazdaságilag indokolttá vált a kiképzett munkások tartózkodásának meghosszabbítása, akár öt évre. A vendégmunkások zöme Észak-Afrikából, Törökországból és Dél-Ázsiából érkezett, az anyaországok elmaradottabb régióiból. A sokszor írástudatlan, törzsi beidegződésekkel rendelkezők – újra hangsúlyozottan: akkor még vendégmunkások – többsége egymás közösségét keresve, az európai normákat elutasítva telepedett meg a nagyvárosok külvárosaiban. A kezdeti szegregáltság maga után vonta a saját hagyományokhoz való – főleg vallási alapokon nyugvó – ragaszkodást, amely a következő generációk beilleszkedési esélyeit is rontotta. Fontos, hogy a beilleszkedési kudarc nem egyoldalú folyamat, ezért a másik ok az európai kultúrában keresendő. A befogadó országok közvéleménye először akkor mutatott negatív érzelmeket a „vendégek” iránt, amikor azok letelepedési szándékaik által vezérelve ottmaradtak, majd család egyesítési programok keretében „megszaporodtak”. Az elmúlt 60 év tapasztalata ezt mutatja, a döntéshozók most mégsem ismerik fel az újkori vándorláshoz ismételten kapcsolódó integrációs gondokat, és a hamarosan bekövetkező család egyesítési követeléseket.

Az európai kontinens országai nemzetállamok, mentalitásban teljesen különböznek pl. az amerikai „olvasztótégelytől”, ahol a bevándorlók munkájából épült fel egy ország, az Egyesült Államok. Európa országainak saját nemzeti öntudata van, a közösségbe való természetes tartozás alapja nem állampolgársági, hanem inkább nemzeti érzelmi, vérségi alapú. Nehezebb befogadni azt, akinek más a bőre színe, idegen a neve hangzása és a keresztény kultúrától eltérő vallási alapokon nyugszik istenhite. Ez alapjaiban nem jelent rasszizmust, kirekesztést, hanem tartózkodást, a hagyományok berögzülését, az európai létformához és a keresztény identitáshoz való ragaszkodást. A kirekesztés azzal kezdődik meg, amikor csupán a különbözőségek alapján előítéletek fogalmazódnak meg és nem jelenik meg a párbeszédre, megismerésre való törekvés. Tovább nehezíti a problémát az a tény, hogy a bevándorlók gyermekeinek kitörési lehetőségei elégtelenek. A nevelítés sokszor olyan erőteljes vallási alapokon nyugszik, amely visszahúzó erővel bír, és a nyugati értékrenddel való ütközés fokozza a szegregálódást. A bevándorlók gyermekeit alacsonyabb iskolázottsági arányok jellemzik, amelyek hátrányokat teremtenek számukra a munkaerőpiacra való bejutásban (*EMUC* 2006). Ennek nyomán erősödik a fiatalokban a társadalmi kirekesztettség érzése, a társadalomból való kiábrándulás, amelyet megerősítenek olyan magánéleti válságjelenségek, mint a munkanélküliség növekvő tendenciája. A bevándorlók gyermekei szinte számkivetetteknek érzik magukat. Sok esetben anyaországukkal semmi kapcsolatuk nincs, a nyelvet nem beszélik, soha nem is jártak ott, már harmadik, negyedik generációs európai állampolgárként élnek szülőhazájukban, ahol mégis másodrendűnek érzik magukat. A migráns háttérű fiatalok helyzete határozottan hátrányosabb, elhelyezkedési lehetőségeik rosszabbak, mint azonos képzési szinttel rendelkező, nem migráns társaiké. Saját közösségükben már el-elszakadó gyökereik vannak csupán, ám a befogadó társadalomba való beilleszkedésük sem történt még meg. Sérülékenyek a Nyugat kihívásaira, zárt, szigorúbb közösségeik és a nyugati szabadság útvesztőiben veszélyeztetettek mind a bűnözés, mind pedig a támogatatlan, rossz útkeresés eredményezte radikalizálódás lehetősége miatt.

(A bevándorlás és az iszlám) A szociális, kulturális és identifikációs integráció akadályait tekintve szükséges a bevándorló csoportok jelentős szegmensének a muszlimoknak külön vizsgálata, kifejezetten az iszlám mentén. Egy muszlim személy identitása, éljen bár származási országában vagy Európában, elsősorban az iszlámhoz kötődik és nem az adott

nemzethez. Ebből adódóan nagyon fontos feltárni az iszlám hitből fakadó, a muszlim ember életét meghatározó, beszabályozó normák hatását. Az iszlám: vallás, jogrendszer, erkölcs, politika, ideológia és identitás egyben. Elsődleges forrása a Korán, amely az isteni kinyilatkoztatás, kizárólag Mohameden, a prófétán keresztül. Az Istenről alkotott kép abszolút. A Korán egyértelműen leszögezi, hogy az igaz hitűnek a Próféta példája szerint kell élnie, és egy XXI. századi muszlim a VII. században íródott Koránban keresi a választ arra, hogy hogyan éljen. Az iszlám szó jelentése behódolás az isteni akaratnak. A keresztény kultúrában a vallás magánügy, vigaszt nyújt, erkölcsi mércét mutat, az iszlám-ban ezek mellett, életet meghatározó szabályrendszert is alkot. A keresztény kultúrában a vallás átesett reformáción, felvilágosodott és napjainkra modernizálódott. Az iszlámról mindez nem mondható el és felmerül a kérdés, hogy vajon össze lehet-e egyeztetni a demokráciával és a jogállamisággal, vagy képes-e az iszlám önmaga modernizálódni? Az iszlámvallás azt tanítja, hogy a földi állapot csupán átmenet, egy próbatétel, amit ki kell állni. A vallási szabályok rendszerében az egyéni szabad választás korlátozott (kvázi nincs), és változatlan formában közvetítik egy VII. században íródott erkölcsi rendszer üzenetét. Amikor a már Európában élő, vagy éppen érkező muszlim hívő körülnéz a nyugati világban, azt látja, hogy a vallás nem azért van, hogy beszabályozza a hívők életét. A társadalomban nagyobb hangsúlyt kap az alkotmányosság, az egyéni autonómia, a tanulás és munka, mint prioritás. Isten a magánszférában van jelen, az emberek közötti kapcsolatokat nem vallási alapokon nyugvó törvények alkotják, hanem demokratikus, emberek által alkotott, mindenkire egyenlően érvényes törvények. A siker vagy sikertelenség nem Isten vagy Allah akarata, hanem az egyén cselekedetei nyomán kialakult helyzetek. Az iszlámvallás azonban nem húzódik meg a magánszférában és a mecsetekben, hanem a muszlim hívő mindennapjaiban nyíltan és aktívan jelen van. A muszlimok vallási jelképeik, szokásaik, viselkedésük által felismerhetővé válnak és a nyilvánosság előtt is megvallják hitüket. Természetesen más bevándorlóknak is vannak beilleszkedési, adaptációs problémáik, de a muszlimok gondjai a vallásukhoz is kötődnek, integrációjuk nehézségei az iszlámhoz is köthetőek. Az iszlámot erőteljes szexuális erkölcsiség uralja, a férfi becsülete, családjának jó híre a család nőtagjainak engedelmességétől függ. Tény, hogy a vallás köntösébe bújtatva, általa jogot formálva, a muszlim nők alacsonyabb rendűek férfi társaiknál. Ezt a kijelentést lehet vitatni, de álljon itt egy idézet magából a Szent Koránból:

(4. szúra 34.: *A férfiak fölötté állnak a nőknek, mivel Allah előnyben részesített közülük egyeseket másokkal szemben, s amiatt, amit javaikból (a nőkre) költenek. A jóra való asszonyok engedelmesek, és vigyáznak arra, ami (a kívülállók számára) rejtve van, mivel Allah vigyáz (arra). Akiknek nyakaskodó természetét félítek, azokat intsétek meg, kerüljétek őket a (házastársi) ágyakban és lássátok el a bajukat! Ha már engedelmeskednek nektek, ne keressétek ellenük (a kényszerítés) más útját. Allah magasztos és nagy.)*

A muszlim nők papíron megszerzett európai jogaikkal a valóságban, sok esetben nem élhetnek. Társadalmi és gazdasági jogaikat képtelenek érvényesíteni családjuk nyomása miatt. Természetesen általánosítani tévedés lenne, ám a tendenciák ezt mutatják. Az európai társadalmakban a leánygyermeket ugyanolyan esélyegyenlőségben nevelik, mint a fiúkat, a fiúgyermek társadalmilag nem értékesebb, nem kedvesebb gyermeke a szülőnek. A lányokat önállóságra, szabadságra, felelősségvállalásra nevelik, míg a muszlim lányokat feltétel nélküli engedelmességre. Egyetlen feladatuk, szüzességük megőrzése és a nekik kijelölt férjnek gyermekeket, lehetőleg fiúgyermekeket szülni. Nehéz feladat a modernizáció útjára lépnie a muszlim közösségeknek, miközben életük erkölcsi keretei nem változnak. A fiatal generációk neveltetésének alapja sok esetben az, hogy minden ismeret benne van a Koránban, amelynek tartalma és gondolatisága teljes mértékben megkérdő-

jelezhetetlen. A vallás társadalmat meghatározó erejének vizsgálata válasz az integrációs problémák kérdéseinek egy részére, azonban hibás következtetés okként az iszlámot megjelölni. Az alapvető probléma mégis az, hogy az európai társadalmakban idegentestként léteznek a muszlim bevándorló közösségek, akik a keresztény társadalomba nem tudnak és nem is akarnak integrálódni. Az európai minták és értékek normáitól eltérő értékrendet követnek és ezt adják tovább második, harmadik, negyedik generációs leszármazottaiknak, ezzel saját maguk kirekesztik gyermekeiket a beilleszkedés lehetőségétől. Nem szabad azonban összemosni az integrációs problémákat az egymás mellett éléssel sem. Azok a bevándorlók, akik nem akarnak beilleszkedni, a széleskörű szabadságjogokat nem tudják adaptálni életvitelükbe, azok között is vannak, akik a békés egymás mellett élést választják. Az iszlám, mint vallás, integrációt akadályozó hatását illetően tehát nem lehet egyértelmű párhuzamot vonni, de elvetni sem. A vallás befolyása erős, de az okokat vizsgálандó szélesebb spektrumú kitekintés szükséges.

(Az integráció és a családok helyzete) Az integrációt a három legfontosabb társadalmi pillér mentén szükséges megvizsgálni. Ezek közül első helyen a családok helyzete, ezen belül kiemelten a nők helyzete vizsgálandó, majd az oktatás és a munkaerőpiac. Az Afrikából és Ázsiából érkező muszlim bevándorlók társadalmi normáiban a nők helyzete sok esetben hátrányosabb, mint férfi társaiké. Ha az elnyomás egy kultúra része lehet, minden egyes generációval csak mélyíti a kisebbségi közösség és a demokratikus befogadó társadalom közötti szakadékot. A migráns háttérű muszlim nők társadalmi helyzetével és jogaival foglalkozni nem pusztán emberjogi kérdés. A nők a család alappillérei, összetartói, a gyermekek testi, lelki és szellemi fejlődésének letéteményesei. Ha a nőket elnyomják, iskolázatlanok maradnak és pszichológiailag sivár életet kényszerülnek élni, annak a gyermekeik látják kárát. Ha a lányok azt a nevelést kapják otthon, hogy a nő másodrendű, kötelezettségeit családja – jobbra férfi tagjai – szabják meg, ezt az attitűdöt viszik tovább a felnőtt életébe, adják tovább gyermekeiknek. Ezáltal az önállóságtól, az emancipációtól csak még messzebb kerülnek. A becsület és szégyen kettőssége mentén létező törzsi gondolkodásmód nem lehet egyetlen identitásörző kultúra alapja sem. Ha a fiúgyermek azt látja, a nemek között megkülönböztetés van az ő javára, lány testvérei és anyja kevesebb értéket képviselnek a közösségben, mint ő, az ilyen fiúgyermek férfi korára megerősödik abban a hitben, hogy a nőket nem szükséges tisztelni, partnerkapcsolataiban törekedni fog az alá-fölérendeltségi viszonyra és nem fogja megérteni, elfogadni, hogy a férfiak és a nők egyenrangúak.

(Szent Korán: 4. szúra 11.: „...A fiúgyermeket (az örökség elosztásakor) annyi illeti meg, amennyi két leánygyermek része.”)

Igy az ilyen családi nevelésben részesülő fiatalok nem tudnak tartós, az egymás megbecsülésén alapuló férfi-nő kapcsolatokat kialakítani az európai értékrend szerint nevelt társaikkal, a meghatározó különbözőség miatt. Párválasztási lehetőségeik saját közösségükön belülről korlátozódnak, szükségszerűen követve olyan berögzült és közösségük által támogatott viselkedésnormákat, amelyek nem alapelemei az európai, nemek közötti egyenjogúsági normáknak. Ha a nők jól élnek és műveltek, önállóak és egyenrangúak családi viszonyaikban, gyermekeiket is egészséges, az európai családi és társadalmi normáknak megfelelően nevelhetik. Az ilyen nők által felnevelt generációk felelős polgárok és hatékony munkaerőkké válnak. A nők érvényesülésének első lépése a családban dől el, ehhez azonban magatartásbeli és hozzáállásbeli változások szükségesek. Ezen a területen kevéssé az integrációs politikák, az európai társadalmi szándék, mind inkább a migráns és migráns háttérű muszlim közösségeket jellemző családmodell belüli

paradigmaváltás lehet a megoldás felé vezető út. Az alá-fölérendeltség, vagy a nőekkel szembeni elnyomó bánásmód természetesen nem vallásfüggő, a többségi nem muszlim társadalomban is létező jelenség, ám az tény, hogy a nemek közötti különbségtételre az iszlám mintegy felhatalmazást ad a Korán sorain keresztül.

(Integráció és oktatás) Az etnikai, vallási és kulturális különbségek minden kisebbséget befogadó európai társadalomban átlépték az iskola kapuját. Azonban a kulturális sajátosságokat mindenhol másként kezelik, egységes bevándorló- oktatáspolitikáról nem lehet beszélni. Az iskolák két módon kezelik a társadalmi egyenlőség kérdését: az egyik a kisebbségek kulturális identitásörzésének „küzdeme”, azzal a meghatározással, hogy az állam vegyen részt az elismertetésben, a kisebbségi kultúra többségihez viszonyított azonos fontossággal való kezelésében. A másik a tolerancián alapuló, a különbözőségek tiszteletét hangsúlyozó, ám a többség által képviselt kultúrába való beilleszkedést hangsúlyozza (*Feischmidt–Nyíri* 2006). Felmérések bizonyítják, hogy a migráns háterű muszlim diákok rosszabbul teljesítenek társaikhoz viszonyítva, és ennek az alulteljesítésének okai a családi háttérükből fakadó gazdasági és társadalmi körülményekre vezethetők vissza. A migránsok első kudarca, hogy anyanyelvük gyakorlatilag értékét veszíti, mint tudás, továbbá képzettségüket (ha egyáltalán van) a hatóságok kevésbé vagy egyáltalán nem fogadják el. Az ilyen módon a társadalomból kiszoruló szülők nem tudnak gyermekeiknek segíteni a beilleszkedésben, a befogadó társadalom nyelvének tanulását otthon nem tudják megerősíteni. Az új migránsok jelentős hányada (egyebecslesek szerint 90-93%-a) saját hazájuk szintjéhez képest is képzetlen, ami megnehezíti az európai munkaerőpiacra integrálásukat. Felnőtt és életerős férfiak rendelkeznek csupán 3 osztályos általános iskolai végzettséggel, és szakmai múltként a katonai szolgálatot képesek csak elmondani. Az európai közösségekben élő több százezer migráns vagy migráns háterű muszlim is nagy terhet ró az európai ellátórendszerekre, azonban az újonnan érkezők további kihívásokat teremtenek. Sajnos téves és illuzórikus az az elgondolás, hogy a menekültek és az illegális migránsok jelentik a megoldást az európai demográfiai gondokra. Az oktatási programok teljes átstrukturálására lenne szükség, ám ennek sikeressége korántsem garantált, ismerve az elmúlt 60 év integrációs eredményeit. Ez pedig szinte borítékolhatóan magával hozza a szociális ellátórendszerek további terhelését.

Sarrazin (2010, idézi Bodnár 2012) leírja, hogy az összes nyugat-európai befogadó országban a (már sokadik generációs) muszlim közösségeket alapvetően jellemzi:

- az átlag alatti részvétel az oktatásban és a képzésben,
- átlag alatti munkaerő-piaci integráltság,
- átlag feletti függőség a szociális ellátórendszerektől,
- átlag feletti termékenység,
- területi szegregáció és hajlam a párhuzamos társadalom kialakítására,
- átlag feletti vallásosság, melyben növekvő szerepet kap az iszlám hagyományos, illetve fundamentalista értelmezése,
- átlag feletti bűnözés, az egyszerű utcai erőszakos bűnözéstől kezdve, a terrorista tevékenységig bezárólag.

Itt érdemes visszatérni a nők, főleg az anyák szerepének fontosságára. Egy képzett, tanult nő könnyebben és jobban hozza meg gyermeke oktatásával, képzésével kapcsolatos döntéseit, elvárásokat és célokat képes megfogalmazni. Ha a lányok családi döntésre, tanulmányaikat idejekorán megszakítják, a következő generációknak is azt a mintát adják tovább anyaként, hogy tanulni, tudást szerezni nem fontos. Ha a gye-

rekek azt látják, hogy közösségük felnőtt tagjaira a munkanélküliség és a segélyekre, szociális juttatásokra alapozott életvitel számottevően jellemző, a későbbiekben ezt kezelik mintaként. A muszlim migránsok gyerekeinél megfigyelhető tendencia, hogy olyan oktatási intézményekbe tömörülnek, ahol a tanulók nagy többsége szintén bevándorló vagy bevándorló háttérű, ahonnan a jobb társadalmi háttérrel rendelkező gyerekek elvándorolnak. Ezekben az iskolákban végzett éves felmérések (Progress in International Reading Literacy Study) azt mutatják, hogy a tanulók teljesítménye elmarad a befogadó ország egyéb hasonló iskoláitól. A diákokkal szembeni gyenge elvárások, az otthonról hozott, a tanulás szükségességét alulértékelő attitűd, az oktatók gyakori cseréje, gyenge motivációja a gyerekek felzárkóztatására, mind erősítik az iskolai szegregációt és gyengítik a társadalmi befogadást. A pozitív változásokhoz legfontosabb a nyelvi hátrányok leküzdése, a migráns közösségek hozzáállása gyermekeik fejlődésének szorgalmazásához, és olyan iskolai rendszer felépítése, amely elvárásokon és teljesítményszötnzésen alapul. Ha a migráns háttérű gyerekek oktatásában nem történnek meg ezek a lépések, csak tovább romlik a beilleszkedés és a munkaerőpiacra való integráció lehetősége, és beszűkülnek a későbbi generációk kiterjesztési pontjai is. (*Európai Közösségek Bizottsága – Zöld Könyv 2008*)

(Integráció és foglalkoztatás) A több millió migráns vagy migráns háttérű munkavállaló fontossága megnőtt az Unióban. Részvételük elengedhetetlen feltétele a gazdaság működésének. Kialakult egy strukturális függés a bevándorlók munkájától, mert a migránsok olyan munkakörökben is hajlandóak elhelyezkedni, amelyeket a helyiek vagy nem képesek, vagy nem hajlandóak elvállalni. Ez a strukturális függés, a pozitív munkaerő export révén gyakran a fejlődés előmozdítója is lehet, (*Castles 2004*). Azonban több olyan probléma is felmerül foglalkoztatásuk kapcsán, amely megoldásokat sürget. A harmadik világbeli bevándorló munkavállalókról általánosan elmondható, hogy nagy többségük az alacsonyan képzett és ehhez mérten alacsonyan fizetett társadalmi rétegekből kerülnek ki. (Nemzetközi kutatásokra hivatkozva már Rédei (2007) is leírta, hogy a világ migránsainak 4/5-e képzetlen.) Ennek okai visszavezethetőek a korábban tárgyalt első bevándorló generációk alulképzettségére, akiket az ipar alkalmazott az alacsony képzettséget igénylő, betanított fizikai munkát igénylő területeken. Az iszlám gazdaságfilozófiában kitüntetett szerepe van a munkának. Az érték alapja a munka, a tisztességes munkavégzésért járó szintén tisztességes munkabér, amely értékrend elutasítja a kizsákmányolást. Az iszlám kötelez arra, hogy mindenki tehetsége és képzettsége szerint a legjobbat nyújtsa. Az iszlám erkölcsisége szerint, igaz muszlim számára a munkanélküliség nem csupán egy nem kívánatos állapot, hanem komoly erkölcsi válság is. Mégis az tapasztalható, hogy az első generációk kevéssé megmutatkozó igénye utódaik magasabb képzése iránt csak tovább mélyítette a szakadékot. Erre az általános európai helyzetre nehezedik rá az a modern kori invázió, amelynek hazánk is elszenvedője, és amely hamarosan mozgásképtelenné teheti az egész Európai Uniót.

(Országtanulmányok) Az általános európai helyzetkép illusztrálásához elengedhetetlen a legnagyobb számú muszlim közösségekkel élő európai társadalmak vonatkozásában kitekintőt tenni. Az alábbi táblázatban olyan számszerűsített adatok szerepelnek, amelyek fontos válaszokat adnak a muszlim közösségek európai társadalmi integrációjának kudarcaira.

1. táblázat: A muszlimok aránya, munkanélküliségi mutatói és a muszlim fogvartartottak aránya az Európai Unió néhány országában

	Muszlimok az összlakosság%-os arányában ³ (2014)	Muszlimok aránya az összes fogvartartott%-os arányában (2014)	Országos munkanélküliségi ráta 2014 ⁴ (%)	Munkanélküliségirata amuszlimokkörében (2011–2014) %
Franciaország	7,5	70 ⁵	10,4	18,6 ⁶ (28% az Észak-Afrikából származóak között)
Ausztria	7	20 ⁷	5,9	21,3
Belgium ⁸	5,9	45	8,5	18,5
Hollandia ⁹	6	26	6,8	15 ¹⁰
Németország	5,8	5	4,7	23
Egyesült Királyság	4,8	14	5,6	17,3 ¹¹
Spanyolország	3,6	72 ¹²	22,2	n.a.

Forrás: saját gyűjtés

Az Európai Unióban a legnagyobb számú muszlim közösség **Franciaországban** (7,5%) él. A francia jog tiltja a vallási alapon való lakossági, illetve állampolgárok közötti megkülönböztetést. A muszlimok szociális helyzetére ezért a származási terület, illetve a többgenerációs lakosság esetében önbevallásos alapon, a család származási hátterének vizsgálata által van lehetőség. Ezért az oktatási és munkaerő-piaci helyzet feltárásakor az algériai, tunéziai, marokkói, közel-keleti arab, török és a szub-szaharai térségből érkezőkre, illetve származókra vonatkoztatott adatokat közölnek a kutatások. Tekintettel arra, hogy az említett térségekből érkezők, illetve származók többsége muszlim, óvatos megfogalmazásokkal ugyan, de vannak adatok a muszlimokról. A 2011-es kutatási adatok szerint, illetve összevetve a fellelhető etnikumokra bontott 2012-es és 2013-as adatokkal, a muszlim munkanélküliségi ráta 18,6%, és ez az arány még kedvezőtlenebb az észak-afrikai hátterű, 97%-ban muszlim populáció vonatkozásában. Ott ez az arány az összes muszlim népességen belül 28%. (Az országos ráta 10,7%). Az INSEE (francia Statisztikai Hivatal) 2013-as adatai szerint az említett migráns vagy migráns hátterű társadalmi rétegben a munkanélküliségi ráta, habár javulást mutat a munkaképes korúak között, de ez így is jelentősen magasabb, mint a nem bevándorló társadalomban. Az INSEE tanulmány szintén kiemeli, hogy az afrikai térségből érkezők munkaerő-piaci kilátásai az említett csoporton belül a legrosszabbak. 2013 januárjában a L'Express francia politikai, gazdasági és üzleti hetilap által folytatott közvélemény-kutatás szerint a franciák 74%-a mondta azt, hogy az iszlám „nem kompatibilis” a francia társadalommal. A szekularizált francia állam nem közöl kormány szintű adatokat arról sem, milyen kifejezetten a muszlimokat jellemző iskolázottsági ráta, a munkanélküliségi arány, vagy a fogvartartottak aránya az összes fogvartartottak között, ezekre az adatokra az etnikumokra bontott, és azon belül az etnikumokra jellemző vallási megoszlás alapján lehet következtetni, valamint az olyan szociológiai, demográfiai tanulmányokból lehet adatokat megismerni, amelyek rögzítik

az egyéni etnikai és vallási hovatartozási beválláson alapuló adatokat. A The Telegraph (a The Daily Telegraph online kiadása) tekintélyes brit napilap 2015. februárban közölt egy cikket, amelyben autentikus forrásokra hivatkozva és korábban elítélt muszlimokkal, valamint vallási vezetőkkel folytatott interjúkat közölve írták le, hogy a francia börtönökben lévő fogvatartottak 70%-a muszlim. A fogvatartottak esetében még az élelmezés lehet az általános támpont, hiszen a börtönök „halal” (az iszlám szerint elfogadott étel) mennyiségei pontosan dokumentáltak.

Az **Egyesült Királyságban** élő bevándorló (vagy bevándorló hátterű) munkaképes korú lakosság körében a muszlimok képviselik a legalacsonyabban képzett réteget. A British Social Attitudes (BSA) 2013-as felmérése szerint, amíg az egész Egyesült Királyság összlakosságának 4,3%-a soha nem dolgozott, addig ez az arány a muszlim lakosok körében 21,3%, valamint a brit muszlimok 26%-ának semmilyen képzettsége vagy végzettsége nincs. Az etnikumokon belül folytatott vizsgálatok alátámasztják a muszlimok alulképzettségi arányait a más meghatározó etnikumokhoz képest is. A felmérés önbevallásos jellegű vallási, és etnikai alapon vizsgálta a muszlim, szikh, hindu közösségek iskolázottságát, amely azt mutatta, hogy a hinduk 44,6%-a, a szikhek 30,1%-a, míg a muszlimok 27,2%-a rendelkezik valamilyen intézményben szerzett végzettséggel. Drámái a helyzet a fogvatartottak körében is. 2002-ben az Egyesült Királyságban fogvatartottak 7,7%-a volt muszlim, ez a szám 2014-re megduplázódott, 14,4%-ra emelkedett. Tovább árnyalja a problémát az Igazságügyi Minisztérium adata, amely szerint a 2012 októbere és 2015 januárja között börtönbüntetésre ítélt 178 muszlim személy közül 104 fő volt azoknak a száma, akik terrorizmussal kapcsolatos bűncselekmény miatt kerültek börtönbe.¹³ Az Egyesült Királyság 2011-es census adatai szintén további adatgyűjtésre készítetik a kutatót. A felmérés szerint 2011-ben a teljes muszlim népesség 45%-a volt gazdaságilag inaktív. Ebben a teljes populáció szerepel ahol, ha megnézzük, a 0–25 év közöttiek száma 505 ezer, mely arányaiban magasabb a nem muszlim, de kiváltképp az „öshonos” brit lakossághoz képest. Ha megvizsgáljuk azon adatokat, amelyek szerint a gazdaságilag aktív 15–65 év közöttiek száma 1 750 576, ez az összes muszlim 64,6%-a, a keresőképes korosztály magas munkanélkülisége egyértelműen látszik. A hivatal adatai szerint a legfiatalabb korosztályban (16–24 évesek) 28%-os a munkanélküliség. A muszlim népességen belül a nők helyzete rosszabb, 19%-os a munkanélküliség. Ez az arány a hindu nők esetében 9%, a keresztény fehér nők esetében 4%. Habár a bristoli egyetem professzora, Nabil Khattab ezt a helyzetet súlyos diszkrepanciaként és diszkriminációként aposztrofálta a Brit Szociológiai Társaság (2015. április) konferenciáján, a tényleges adatok szerint a muszlim nők alacsonyabban képzettek és gyengébb az angol nyelvtudásuk is.¹⁴ Ha általában megvizsgáljuk az Egyesült Királyságba érkező gazdasági bevándorlókat, az elmúlt 17 évben, azt láthatjuk, hogy az Európai Gazdasági Térségből, munkavállalási céllal érkezők hozzájárulnak a brit gazdasághoz és kevesebbet vesznek ki az ellátó rendszerekből, mint maguk a „native” britek. Viszont az egyéb (elmaradottabb, harmadik világbeli) térségből érkezők, akár gazdasági bevándorlók, akár menekültek, a háromszorosát veszik ki az ellátó rendszerekből, mint a britek. Vagyis a veszteségeket az Európai Gazdasági Térségből érkező munkavállalók kompenzálják, aki között 75% feletti a foglalkoztatás, míg a menedékkérők között alig éri el ez az arány a 25%-ot, továbbá felzárkóztatásuk többletköltséggel jár, és időben közel 20 évig tart.

Németországban¹⁵ a teljes lakosság 20,3%-a bevándorló hátterű. Közöttük a legmagasabb számú muszlim közösséget a török bevándorlók és leszármazottaik alkotják, a teljes bevándorló (ill. bevándorló hátterű) lakosság 17,4%-át. A migrációs hátterű populáció 13,4%-ának nincs meg az általános iskolai végzettsége, 38,4%-uk nem rendel-

kezik semmilyen szakmával. Ugyanezek az arányok a nem migráns lakosság körében csupán 1,7% (nincs általános iskolai végzettsége) és 14,5% (nem rendelkezik szakmával). Németországban az országos munkanélküliségi ráta 4,7%. A német munkaerőpiacon a legnagyobb munkanélküliségi nyomás a muszlimokat érinti. A libanoniak 55%-a, az irakiak 46%-a, az afgánok 37,5%-a, az irániak 37%-a munkanélküli. A legnagyobb létszámú török közösség körében ez a szám „csupán” 21,5%. Felmerül a kérdés, ha a Németországban élő muszlim migráns vagy migráns háttérű munkaképes korú népesség számára nem tud az ország munkahelyeket biztosítani, miképp lesz képes az új, beáramló tömegeket integrálni a munkaerőpiacra? A lelkes felsővezetői nyilatkozatok arról, hogy az új bevándorlás pozitívan fogja megváltoztatni Németország arculatát az elkövetkezendő években, igencsak aggályosak a nagyon precíz német statisztikai adatok tükrében. Kiváltképp óriásivá válik ez a probléma annak ismeretében, ami már bebizonyosodott, hogy az újonnan érkezők többsége alulképzett, vagy egyenesen képzetlen, sőt analfabéta. A Német Munkaügyi Hivatal felmérése szerint az érkezők alig 10%-át lehet azonnal integrálni a német munkaerőpiacra, a magukat szírnek vallók 2/3-a általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Az afgánok 90%-a általános iskolát végzett, vagy még azt sem. A szírek 25%-a állítja, hogy valamely szakterületen felsőfokú végzettsége van, ezt azonban személyi okmányok és végzettséget igazoló dokumentumok nélkül, mintegy bemondásra teszik. Nyilván ezeknek az állításoknak a valóságtartalma az első interjúkon kiderül majd. A jelenlegi helyzet értékelése szerint a Németországba özönlők inkább terhelik majd az ellátórendszereket, mint felpörgetik a gazdaságot.

(Konklúzió és jövőkép) Az elmúlt évtizedek azt mutatják, hogy a muszlim közösségek európai társadalmi integrációja nem mondható sikertörténetnek, és ezzel párhuzamosan a multikulturalizmus is megbukott. Ezt a jelenséget lehet vitatni, vagy azt mondani, hogy ez a gondolatmenet nem elég PC, de a párhuzamos társadalmak kialakulását és a rendelkezésre álló statisztikai adatok hitelességét nem lehet tagadni. A szociológusok is egyetértenek abban, hogy a sikeres integráció csak kis létszámban és kis közösségekben lehetséges. A keresztény Európa és az iszlám találkozása olyan akulturációs problémát jelent, amelyben más kultúra és más vallás találkozik. Normális esetben a befogadó társadalomhoz való alkalmazkodás lenne az első lépés, a sikeres integráció nélkül pedig eltűnhetnek a keresztény Európa értékei. Nem életszerű az európai (befogadó vagy a jelenlegi migrációs hullámtól tartózkodó) társadalmakat bírálni a migráns társadalmak vallási érzékenységére hivatkozva. A jóléti állam, ami felépült Európában, tarthatatlanná válik a bevándorlók tömegével, illetve a menekült státusz sem egy szubjektív létállapot, hanem hatósági megállapítás kérdése. Az emberiség szolgálatában segíteni kell, de a segítséget kérőknek el kellene fogadniuk, hogy Európában jogrend van, aki menekült, az jogkövető magatartást követ a befogadó helyen. Nem választhatja meg, melyik országban kíván menekült lenni, köteles az országok hatóságaival együttműködni. A jelenlegi migráns válság csupán előfutára lehet a jövő szükségszerűen bekövetkező eseményeinek. Az afrikai kontinensen évtizedek óta egyre elmélyülőbb válságot okoz a környezeti romlás. Ennek legfőbb elemei a demográfiai robbanás, a globális éghajlatváltozás, az energiatermelés és az energia-hordozók fokozott exportja, energiafelhasználás, és a modern hulladékgazdálkodás teljes hiánya, a politikai instabilitás és a háborúk, amelyek nem engedik a gazdaságpolitika és a környezetpolitika megfelelő kialakítását (Glied–Bumberák 2011). Afrika területének harmada olyan lefolyástalan terület, ahonnan a folyók nem jutnak el az óceánokig. A háborúk előli menekülés vagy a jobb élet reményében meginduló néptömegeket bőven felülmúlhatja az életért való versenyfutás, a vízhiány. A Szahara terjeszkedése, a Száhel-övezet

egyre nagyobb fokú szélesedése, a klímaváltozás a már amúgy is elégtelen létfeltételeket nehezíti, és további elkerülhetetlen mértékű népvándorlást indít meg. A térségben 2020-ra 250 millió, de akár félmilliárd embert is érinthet a közvetlen vízhiány, és már napjainkban is több százmillióra tehető azoknak a 20-30 éves fiataloknak a száma, akik készen állnak, hogy elinduljanak Északra. A szub-szaharai térségben jelenleg 12,5 millió belső menekült van, akik a meggyengült és összeomlott észak-afrikai védvonalakon keresztül elindulnak Európába. A migránsok nem riadnak meg a csatornák beszűkülésétől, bedugulásától, újabb útvonalakat keresnek, és nem hátrálnak meg a Szahara térség átszelésétől sem. Természetesen minden országnak jogában áll elfogadni, üdvözölni a keresztény Európa etnikai és vallási átalakulását, de a kulturális mintázat megőrzésének lehetőségét sem szabad elvenni egyetlen szuverén nemzetállamtól sem. Tisztelet az iszlámnak, de most értünk szól a harang!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bodnár Előd (2012): A németországi muszlimok helyzete Thilo Sarrazin könyvének tükrében. In *Új népvándorlás*, pp. 269–282.
- British Social Attitudes (BSA) <http://discover.ukdataservice.ac.uk/series/?sn=200006>
- British Social Attitudes Survey 2014 <http://www.bsa.natcen.ac.uk/latest-report/british-social-attitudes-32/europe.aspx>
- Castles, Stephen (2004): Why Migration Policies Fail? *Ethnic and Racial Studies*, Vol.27. No.2. pp. 205–227.
- Collins, Evi (2012): Franco-Dutch Unemployment among muslim minorities: A comparison and analysis of the system and policies affecting muslim minorities in the Netherlands and in France. Tbilisi State University Georgia Institute for European Studies
- EMUC 2006
- Európai Közösségek Bizottsága: *Zöld Könyv 2008*.
- Feischmidt Margit – Nyíri Pál (szerk.) (2006): *Nem kívánt gyerekek? A másság az iskolákban és a társadalomban*. Sík Kiadó Kft., Budapest, pp. 145–156.
- Gilles Kepel (2011): *Banlieue de la République*. Institut Montaigne.
- Glied Viktor – Bumberák Maja (2011): Klímavándorlás, klímagazdaságosság és a globális NGO-k Afrikában. In *Afrika tanulmányok*, V. évfolyam, 3. szám. (különszám)
- INSEE Institut national de la statistique et des études économiques. www.insee.fr/fr
- Kertész Imre (2014): *A végső kocsmá*. Magvető, pp. 224–225.
- L'Express. www.lexpress.fr/
- Német Munkaügyi Hivatal Bundesagentur für Arbeit, www.arbeitsagentur.de
- Progress in International Reading Literacy Study. National Center for Education Statistics <https://nces.ed.gov/surveys/pirls/>
- Rédei Mária (2007): *Mozgásban a világ. A nemzetközi migráció földrajza*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Rostoványi Zsolt (2007): *Az iszlám világ és a Nyugat*. Corvina Kiadó, Budapest.
- Simon Róbert (2007): *Korán – A Korán világa*. Helikon Kiadó, Budapest.

JEGYZETEK

- 1 Kertész Imre (2014): *A végső kocsmá*. Magvető pp. 224–225.
 - 2 Bándy Katalin (2010).
 - 3 Az adatok forrása: az egyes országok statisztikai hivatalai, kivétel Franciaország, ahol szociológiai és demográfiai tanulmányok állnak az állítás hátterében. (ld. Bbeing muslim in France http://www.brookings.edu/press/books/chapter_1/ 5
- integratingislam.pdf 2015-09-23. Valamint a Pew Templeton Global Religious Futures Project kutatási adatai alapján. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/01/15/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/> 2015-09-23
- http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics 2015-09-23
- „Of the 67,500 people currently behind bars in

- France, it is estimated that 70 per cent are Muslim” <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11352268/What-is-going-wrong-in-France-prisons.html> 2015-09-21
- 6 Gilles Kepel (2011): Banlieue de la République. Institut Montaigne. [http://www.institutmontaigne.org/res/files/orderfile/banlieue_republique_resume_institut_montaigne%20\(1\).pdf](http://www.institutmontaigne.org/res/files/orderfile/banlieue_republique_resume_institut_montaigne%20(1).pdf) 2015-09-23
 - 7 Az Igazságügyi Minisztérium adatait publikálta: <http://derstandard.at/2000014713809/Zahl-der-Islamisten-in-oesterreichischen-Gefaengnissen-steigt> 2015-09-07
 - 8 <http://www.voanews.com/content/reu-belgian-radicals-on-margins-among-hometown-muslims-verviers/2602099.html> 2015-09-07
 - 9 Adatok forrása: Statistics Netherlands <http://www.cbs.nl> és Collins, Evi (2012): Franco-Dutch Unemployment among muslim minorities: A comparison and analysis of the system and policies affecting muslim minorities in the Netherlands and in France. Tbilisi State University Georgia Institute for European Studies.
 - 10 Brooks, T.J. (2012): The effectiveness of EU interventions into the elimination of racial discrimination and improvement of labor market outcomes for racial and ethnic minorities in European Member States.
 - 11 Census 2011 Office of National Statistics United Kingdom.
 - 12 A 2011-es adat forrása: Country Reports on Human Rights Practices for the status of the government’s acceptance of international legal standards <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2010/appendices/index.htm> és <http://www.state.gov/documents/organization/171722.pdf> 2015-09-23
 - 13 Forrás: <http://mend.org.uk/number-of-muslims-in-prison-on-the-rise/> letöltve: 2015-09-23
 - 14 <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/british-muslim-women-71-more-likely-to-be-unemployed-due-to-workplace-discrimination-10179033.html> 2015-09-25
 - 15 A német adatok a 2014. évi mikrocenzus adatai a Német Statisztikai Hivatal (DESTATIS) szerint: www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/Migrationshintergrund2010220147004.pdf?__blob=publicationFile 2015-09-23

